

Список використаної літератури:

1. Кримінальний процесуальний кодекс України від 13.04.2012 № 4651-VI. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4651-17> (дата звернення: 21.04.2020).
2. Закон України «Про прокуратуру» від 14.10.2014 № 1697-VII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1697-18> (дата звернення: 21.04.2020).
3. Тализіна Я. О. Використання слідчим інформації, отриманої внаслідок конфіденційного співробітництва з іншими особами: проблеми визначення та правозастосування. *Кримінальний процес : сучасний вимір та перспективні тенденції*. ІІ Харк. кримінал. процесуал. Полілог: присвяч. актуал. питанням застосування заходів забезпечення кримінал. провадження (м. Харків, 12 груд. 2019 р.). Харків : Право, 2010. С. 155-158.

Ключові слова: негласні слідчі (розшукові) дії, використання конфіденційного співробітництва, процесуальне рішення, нагляд прокурора за додержанням законності у кримінальному провадженні, самостійність, взаємодія.

Ключевые слова: негласные следственные (розыскные) действия, использование конфиденциального сотрудничества, процессуальное решение, надзор прокурора за соблюдением законности в уголовном производстве, самостоятельность, взаимодействие.

Key words: covert investigative (search) operations, use of confidential cooperation, processual decision, prosecutor's supervision for compliance with the law in criminal cases; independence; interaction.

БАБЧИНСЬКА ТЕТЯНА ВОЛОДИМИРІВНА

*Національний університет «Одеська юридична академія»,
здобувач кафедри кримінального процесу*

ВСТАНОВЛЕННЯ ДОПУСТИМОСТІ ПОКАЗАНЬ З ЧУЖИХ СЛІВ У КРИМІНАЛЬНОМУ ПРОВАДЖЕННІ

Відповідно до ст. 97 КПК України, показаннями з чужих слів є висловлювання, здійснене в усній, письмовій або іншій формі, щодо певного факту, яке ґрунтується на поясненні іншої особи. Варто зауважити, що аналог показань з чужих слів наявний і в інших країнах (наприклад, США та Англія), однак сама процедура їх отримання та встановлення допустимості таких доказів визначені значно краще, ніж в КПК України [1, с. 178]. Власне, показання з чужих слів зазнає значної критики з боку науковців [2] та практиків [3], адже український законодавець значно розширив можливості використання таких доказів у порівнянні з аналогічними положеннями інших країн [2, с. 258]. Ми також частково розділяємо таку критику. Очевидно, що показання з чужих слів досить грубо порушує право сторони захисту на допит свідків зі сторони обвинувачення. Очевидно, що таке правило не є абсолютним та з нього є виключення. Однак, відповідно до практики ЄСПЛ, показання свідків без їх допиту можуть визнаватися допустимими лише в тому випадку,

коли стороні захисту надали адекватні можливості поставити їх під сумнів. Очевидно, що перехресний допит свідка, який надає показання з чужих слів, не може вважатися адекватною можливістю встановити правдивість самих показань, адже свідок повідомляє лише те, що він чув (або стверджує, що чув), від інших осіб. Таким чином перехресний допит може поставити під сумнів лише можливість свідка, якого допитують, правильно відтворити такі показання, але він не дасть змоги дослідити правдивість самих показань.

В ст. 97 КПК України вказано, що показання з чужих слів не може бути допустимим доказом факту чи обставин, на доведення яких вони надані, якщо показання не підтверджується іншими доказами, визнаними допустимими згідно з правилами, відмінними від положень ч. 2 ст. 97 КПК України. Таким чином суд може визнати показання з чужих слів недопустимим доказом лише з тієї причини, якщо такі показання не підтверджуються іншими доказами. Однак в даному випадку необхідно встановити, наскільки критично важливими будуть показання з чужих слів для кримінального провадження, якщо наявні інші докази, які підтверджують обставини, про які йдеться мова в показаннях з чужих слів. Очевидно, що ідеальну сукупність доказів для доведення винуватості особи становити неможливо, та з позиції сторони обвинувачення всі докази, які підтверджують винуватість, мають бути використані для обґрунтування кінцевого судового рішення. Поряд з цим визнання допустимим доказом показання з чужих слів ставить під загрозу увесь судовий розгляд, адже це може бути розцінено як істотне порушення права на захист, а саме неможливість встановити достовірність показань сторони захисту.

А. Панова та С. Скідан зазначають, що на даний момент не склалося єдиної практики щодо встановлення допустимості або недопустимості показань з чужих слів [4]. Аналізуючи реєстр судових рішень, можна зробити висновок, що значна кількість суддів досить критично відносяться до таких показань [5], а незначна кількість судових рішень, в яких такі показання визнані допустимим доказом, фактично не містить обґрунтування такої позиції [6]. В даному випадку окрему увагу необхідно приділити окремій думці судді Верховного Суду А.П. Буценка щодо встановлення допустимості показань з чужих слів [7]. На думку судді ВС, використання «чужок» як підстави для засудження є великою небезпекою, і суди мають дуже обережно ставитися до допущення таких доказів у процес доведення винуватості. Аналізуючи положення ч. 2 ст. 97 КПК України, А.П. Буценко зазначає, що дане положення «... дозволяє – за певних умов – використання показань з чужих слів у разі, якщо особа, що давала первинні пояснення, **не допитана** (уточнення наше – Т.Б.) в суді. Якщо ж така особа в суді допитана, то використання показань, що переказують її показання, за цим правилом є недопустимим» [8]. Також А.П. Буценко декілька разів підкреслює, що показання з чужих слів мають бути досліджені набагато ретельніше у тому випадку, якщо такі показання використовуються для доведення винуватості особи. Саме цю позицію ми пропонуємо розглянути як основу для внесення змін до КПК України.

Дійсно, в деяких випадках показання з чужих слів можуть мати величезне значення для кримінального провадження. Крім того, можуть існувати об'єктивні причини, за яких дослідження «первинних» показань є неможливим. Проте показання з чужих слів лишаються досить чутливим доказом з точки зору забезпечення реалізації міжнародних стандартів права на захист. Формулювання ст. 97 КПК України не вказує чітких підстав та процедур визнання таких доказів допустимими або недопустимими. При цьому законодавець в даному положенні майже не згадує про право сторони захисту на дослідження всіх показань, які направлені на доведення винуватості особи. Тому судді продовжують по різному тлумачити положення ст. 97 КПК України, що аж ніяк не сприяє покращенню правозастосовної практики. Не мають єдино думки з даного приводу і науковці-процесуалісти. Тому ми пропонуємо внести зміни в ст. 97 КПК України з метою досягнення певного компромісу.

ЄСПЛ у рішеннях «Аль-Хавайа та Тахері проти Сполученого Королівства» та «Шачашвілі проти Німеччини» намагався встановити певні правила, за якими показання визнаються допустимими без заслуховування свідків під час судового засідання. Так, в рішенні «Аль-Хавайа та Тахері проти Сполученого Королівства» Суд встановив, що для визнання допустимими показань з чужих слів має бути враховано 2 фактори: 1) повинні бути вагомі підстави для прийняття показань свідка, який був відсутній в суді; 2) позиція про неможливість використання показань свідка, який не був викликаний до суду для допиту, не є абсолютною, а суд має врахувати обставини та специфіку конкретної правової системи [9]. В рішенні «Шачашвілі проти Німеччини» ЄСПЧ підтвердив, що для визнання допустимим доказом показання без заслуховування свідка в судовому засіданні, суд повинен провести триетапний аналіз відповідних положень: 1) чи були достатні підстави неявки свідка та, відповідно, допустимості неперевірених показань свідка, який не з'явився у судовому засіданні, як доказу; 2) чи були докази, отримані від свідка, який не з'явився у судовому засіданні, єдиною та вирішальною підставою для засудження підсудного; 3) чи мали місце достатні урівноважуючі фактори, зокрема надійні процесуальні гарантії, здатні компенсувати недоліки, з якими зіткнулася сторона захисту у зв'язку з допустимістю неперевірених доказів, і забезпечити загальну справедливість судового розгляду [10].

Необхідно констатувати, що на даний момент українськими судами не застосовується вказана процедура багатетапного процесу оцінки показань з чужих слів, адже положення ст. 97 КПК України в даному аспекті виглядають набагато лаконічнішими, що тягне за собою обмеження прав, свобод та законних інтересів учасників кримінального провадження. Тому ми пропонуємо внести зміни в ст. 97 КПК України з метою досягнення певного компромісу.

Як було зазначено, найбільших проблем при оцінці показань з чужих слів судді зазнають при дослідженні показань, за допомогою яких встановлюється винуватість особи, адже ці показання в деяких випадках можуть бути ключовими, хоча способи фактичної їх перевірки

відсутні. При цьому показання з чужих слів в цілому як інститут також має велике значення, адже за його допомогою може бути встановлена інформація, яка матиме значення для кримінального провадження. Тому, з метою балансування приватних та публічних інтересів ми пропонуємо в ст. 97 КПК України закріпити, що в будь-якому випадку мають визнаватися недопустимими доказами показання з чужих слів, за допомогою яких встановлюється винуватість особи. А для уникнення різного тлумачення такого положення ми пропонуємо таку зміну прив'язати до ст. 91 КПК України.

Таким чином ми пропонуємо ч. 6 ст. 97 КПК України доповнити наступним реченням: «Показання з чужих слів визнаються недопустимими доказом, якщо вони використовуються для встановлення обставин, передбачених п. 2 ч. 1 ст. 91 КПК України». Таким чином інститут показань з чужих слів залишається у кримінальному процесі України, проте його дія буде обмежена щодо встановлення винуватості особи, що позитивно вплине на реалізацію права на захист.

Список використаної літератури:

1. Лушпійко В.М. Показання з чужих слів за законодавством України та іноземних держав. Науковий вісник Ужгородського національного університету. 2017. Випуск 43. Том 2. С. 177-181.
2. Крет Г.Р. Допустимість показань з чужих слів як процесуального джерела доказів у кримінальному провадженні. Прикарпатський юридичний вісник. 2014. Випуск 2 (5). С. 254-262.
3. Баганець О. «Покази з чужих слів» – новела КПК 2012, яка сприятиме притягненню до кримінальної відповідальності завідомоневинних осіб. URL: <http://www.baganets.com/public/-pokazi-z-chuzhih-sl-v-novela-kpk-2012-jaka-spriyatime-pritjagnennyyu-do-krim-nalno-v-dpov-dalnost-zav-domo-nevinnih-os-b.html> (дата звернення 09.04.2018)
4. Панова А., Скідан Н. Окремі питання використання показань з чужих слів у кримінальному процесі України. Національний юридичний журнал: теорія і практика. 2018. С. 199-203.
5. Ухвала Апеляційного суду Івано-Франківської області від 08.04.2016, справа № 46/6108/14-к. URL: <http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/57086168> (дата звернення 06.10.2019)
6. Ухвала Ківерцівського районного суду Волинської області від 03.08.2015, справа № 158/1803/14-к. URL: <http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/47906870> (дата звернення: 06.10.2019)
7. Ухвала Ковпаківського районного суду м. Суми від 30.05.2018, справа № 592/7657/16-к. URL: <http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/74329244> (дата звернення 06.10.2019)
8. Окрема думка судді Верховного Суду Буценка А.П. до постанови колегії суддів Касаційного кримінального суду Верховного Суду від 5 червня 2018 року у провадженні № 51-2329км18 (справа № 360/1378/16-к). URL: <http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/74777453> (дата звернення 06.10.2019)
9. Case of Al-Khawaja and Tahery v. the United Kingdom – summary by the COE Human Rights Trust Fund. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-118413>

10. SCHATSCHASCHWILI v. GERMANY Application no. 9154/10. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: [https://hudoc.echr.coe.int/eng#{«itemid»: \[«001-159566»\]}](https://hudoc.echr.coe.int/eng#{«itemid»: [«001-159566»]})

Ключові слова: показання з чужих слів, допустимість доказів, перехресний допит в кримінальному провадженні.

Ключевые слова: показання с чужих слов, допустимость доказательств, перехресный допрос в уголовном производстве.

Key words: testimony from other people's words, admissibility of evidence, cross-examination in criminal proceedings.

МАР'ЯНОВА СВІТЛАНА СЕРГІЙВНА

*Національний університет «Одеська юридична академія»,
аспірант кафедри кримінального процесу*

ЩОДО ПРАВОВОЇ ВИЗНАЧЕНОСТІ СИСТЕМИ ПІДСТАВ ДЛЯ СКАСУВАННЯ АБО ЗМІНИ СУДОВИХ РІШЕНЬ СУДОМ АПЕЛЯЦІЙНОЇ ІНСТАНЦІЇ

Відповідно до ст. 19 Конституції України, органи державної влади та органи місцевого самоврядування, їх посадові особи зобов'язані діяти лише на підставі, в межах повноважень та у спосіб, що передбачені Конституцією та законами України. Кримінальне провадження в Україні здійснюється з додержанням принципів верховенства права та законності (ст. 8, 9 КПК України). Одним з істотних елементів засад верховенства права та законності є правова визначеність. Закон повинен визначати обсяг будь-якої дискреції та спосіб її здійснення із достатньою чіткістю, аби особа мала змогу відповідним чином захистити себе від свавільних дій [влади] (п. 45 Доповіді «Верховенство права» Європейської комісії «За демократію через право») [1].

Сьогоднішній стан правозастосовної практики перегляду судових рішень піднімає на новий рівень актуальності питання правової визначеності системи підстав для зміни та скасування судових рішень в апеляційному порядку.

Значення правової визначеності системи підстав для зміни та скасування судових рішень полягає у декількох аспектах. По-перше, закріплення чіткої системи таких підстав, створює певне мірило для апеляційних судів, яким вони повинні керуватися, використання яких, дає можливість судам провести всеохоплюючу та глибоку оцінку попередньої судової діяльності та її результатів.

Саме під кутом зору підстав для зміни чи скасування судових рішень досліджуються матеріали кримінальних проваджень. У зв'язку з цим, діяльність суб'єктів апеляційного провадження спрямована й на встановлення наявності чи відсутності підстав для зміни або скасування судових рішень, оскільки це єдиний шлях для перевірки їх законності, обґрунтованості та справедливості.